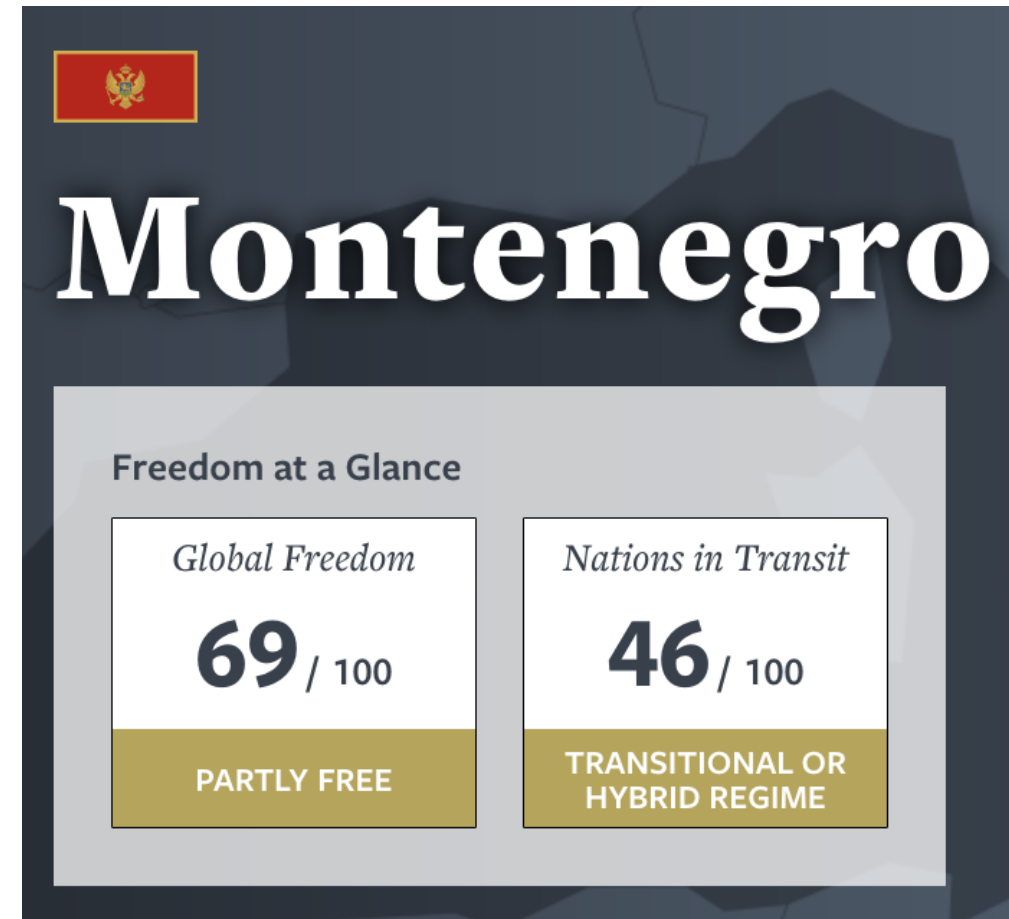


Partije, partijski sistem i takmičenje u Crnoj Gori



Specifičnosti partijskog organizovanja u Istočnoj Evropi

- Slabija **partijska identifikacija** identifikacija
 - Partije novije dobi
 - Emocionalna povezanost manja
- Tranzicija i „**prelomni izbori**”
 - Faza tranzicije vs. faza konsolidacije
- Priroda **društvenih rascjepa** - rjeđe ideološki
- Odsustvo **srednje klase** i **parohijalna** politička kultura
- O'Donnell - „**delegirana demokratija**”
 - Forma **više demokratska** nego autokratska
 - Pobjednik na izborima vlada po **sopstvenom nahođenju**

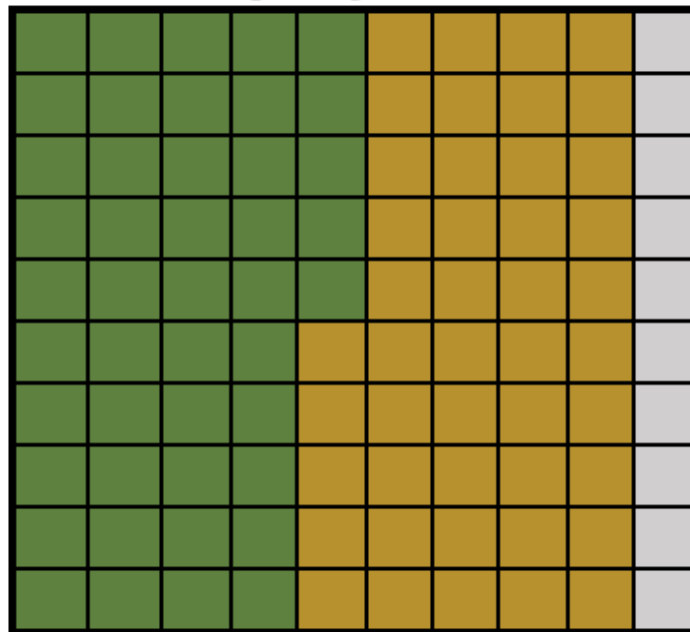


Određenje partijskih sistema

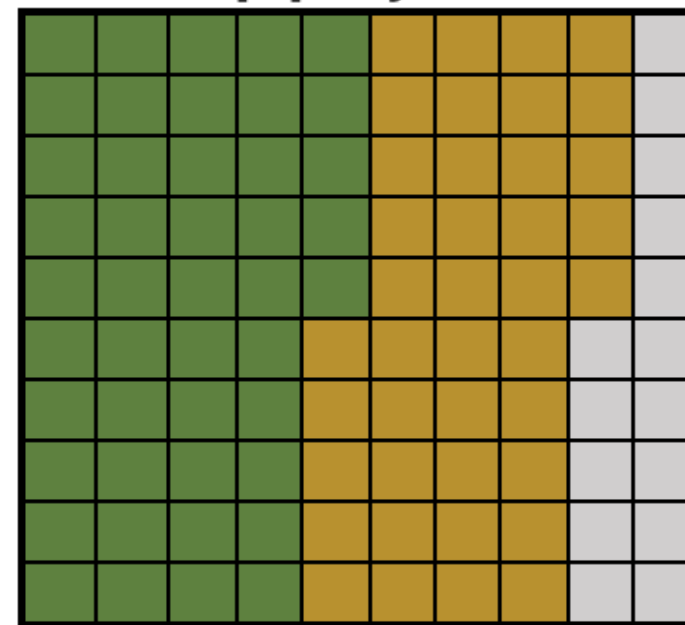
- **Partijski sistem:** *"Mreža konkurentskih odnosa između partija. Partijski sistem nije bukvalno zbir partija – ljudi, institucija i aktivnosti. On je umjesto toga, konkurencija između tih partija u okviru političkog režima."* (Rae, 1967)
- Više alternativnih **tipologija partijskih sistema**, Blondel (1973):
 - **Dvopartijski sistemi** - dvije partije dobijaju po oko 45%
 - **Dvoipopartijski sistemi** – jedna partija dobija oko 45% glasova, druga nešto manje od 40% i treća oko 15%
 - **Višepartijski sistem sa dominantnom partijom** - jedna partija dobija približno 45% glasova, a ostatak glasova je skoro jednako raspoređen na 3-4 partije
 - **Višepartijski sistem bez dominantne partije** – sistemi u kojima 2-3 partije dobijaju po oko četvrtinu glasova a preostale dijele ostale partije
- Sartori (1976) uvodi pojam **"polarizovani višepartizam"** - antisistemska partija, dvostrana i neodgovorna opozicija

Grafički prikaz partijskih sistema

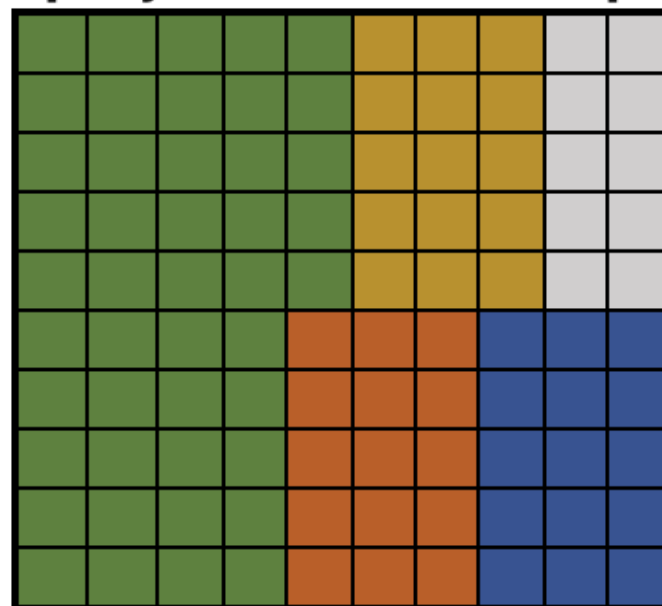
Dvopartijski sistemi



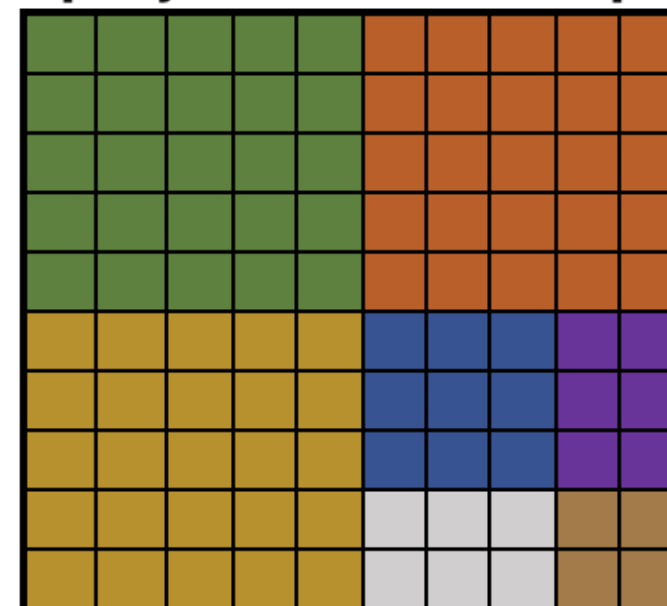
Dvoipartijski sistemi



Višepartijski sa dominantnom partijom



Višepartijski bez dominantne partije



Osnivanje politička partija u Crnoj Gori nakon 1989.

- "Demokratija" došla „**odozgo**” - elita prihvatila pluralizam
- U Crnoj Gori došlo do izražaja osnivanje građanskih (**multietničkih**) partija
- Do 199. godine osnovana 21 politička partija – Savez komunista Crne Gore **preimenovan** u Demokratsku partiju socijalista
- Program nasljednice SKCG izmijenjen:
 - Cilj sa „ostvarivanja socijalizma” postao „**demokratski centralizam**”
 - DPS prihvata **tržište** i **privatnu svojinu**
- Da li se radi o istoj ili novoj partiji? Postojao kadrovski i organizacioni **kontinuitet**
- **Relevantne partije** - partije koje igraju značajnu ulogu u formiranju vlasti ili imaju značajnu reprezentaciju u predstavničkim tijelima.
Kriterijum relevantnosti?

Ključne partije 1990-1997

- **Demokratska partija socijalista (DPS) (1990)**
 - Programsko zalaganje za **zajednicu sa Srbijom**
 - Formalno zalaganje za demokratiju i **slobodno tržište** (kontra SPS-a)
 - Lojalni Slobodanu Miloševiću i agresivni prema **nacionalnim manjinama**
- **Narodna stranka (NS) (1990)**
 - Zalaganje za **zajednicu sa Srbijom** ali SRJ nema legitimitet
 - Formalno za građanski karakter, tvrdo **konzervativna struja**
 - Ne negiraju crnogorsku naciju ali se zalažu za razvoj „**srpske svijesti**”
- **Liberalni savez Crne Gore (LSCG) (1990)**
 - Zalaganje za **samostalnost CG** – SRJ ne može biti ravnopravna
 - Otvoreni tržišni model i **liberalnu demokratiju**
 - Zalaganje za **multikulturalnu** Crnu Goru
- **Socijaldemokratska partija (SDP) (1993)**
 - Zalaganje za **liberalnu demokratiju**, tržište uz socijalnu pravdu
 - Podrška **samostalnosti CG**
 - Zalaganje za **multukulturalnu** i građansku Crnu Goru
- **Socijalistička narodna partija (SNP) (1998)**
 - **Suprostavljanje demokratskim** promjenama u SRJ
 - Na pozicijama **srpskog nacionalizma** i odmicanje o multikulturalnog koncepta
 - Zalaganje za **zajedničku državu**

Izbori i oblik partijskog sistema

- U prva **tri kruga** izbora DPS osvojio **apsolutnu većinu** - jedinstven slučaj u Centralnoj i Istočnoj Evropi
 - Parlamentarni izbori 1990 – višepartijski sa dominantnom partijom
 - Parlamentarni izbori 1992 – višepartijski sa dominantnom partijom
 - Parlamentarni izbori 1996 – polarizovani višepartizam (koalicija oko DPS i NS)
- **Raskolom** u DPS-u počinje novi period u razvoju partijskog života – “nužnost” koaliranja
 - Parlamentarni izbori 1998 - polarizovani višepartizam (koalicija oko DPS i SNP)
 - Parlamentarni izbori 2002 - polarizovani višepartizam (koalicija oko DPS i SNP) ili dvoipopartijski
 - Parlamentarni izbori 2006 – višepartijski sa dominantnom partijom
 - Parlamentarni izbori 2009 – višepartijski sa dominantnom partijom
 - Parlamentarni izbori 2012 – višepartijski sa dominantnom partijom
 - Parlamentarni izbori 2016 – višepartijski sa dominantnom partijom
- **Prelomni izbori** 2020. godine – prelaz u višepartijski bez dominantne partije?

Izbori i ključni rascjepi među partijama

- **Dominantni rascjep** varirao kroz vrijeme:
 - 1990-1997: rascjep etno-religijskog karaktera?
 - 1997-2000: rascjep pro-Milošević vs. anti-Milošević
 - 2000-2006: rascjep suverenisti vs. unionisti
- Nakon 1997. ključno pitanje **opstanak SRJ** – sve veće distanciranje DPS i SNP
 - Pitanje nezavisnosti Crne Gore
 - Stav prema nacionalnim manjinama
 - Saradnja sa Hagom
 - Prijetnja intervencije od strane Savezne armije (do 5. oktobra 2000.)
- Nezavisnost odmah ili uz „međukorak” – konfederalni savez (de facto) nezavisnih država - SCG
- **Izbori 2002. godine** – socioekonomske teme - DPS proširio svoju bazu,

Izbori i partije nakon obnove nezavisnosti

- Nakon izbora 2006. godine fokus se **premješta na pitanja**:
 - Sistemske korupcije i vladavine prava
 - Socio-ekonomske teme i pitanje društvenih nejednakosti
 - Političkog statusa srpske populacije
- Brzi **povratak identitetskih tema** i nacionalnog rascjepa
 - Početak otvorenog stranog miješanja?
 - Izbori 2016 - pokušaj terorizma
 - Izbori 2020 – pitanje statuse vjerskih organizacija
 - Nestabilnost: dva izglasavanja nepovjerenja vladi
- **Izbori 2023. godine** – socioekonomske teme prije izbora, promjene Ustava nakon
 - **EU integracije** - rascjep ili konsenzus?
 - **Dinamika koaliranja** – odnos prema partijama bivše vlasti?

Karakteristike partijskog sistema

		Two biggest parties (candidate lists)		Parliam entary groups (min. 1 seats)	ENP	Relevant parties	Index of fragment ation	Lists with > 4% of votes	Volat ility	Index of nationali zation
Formula	Legislature	votes (%)	seats (%)	n	n	n	0-1	n		0-1
PR/D'Ho ndt	2006	63,3	65,43	8	3,33	3	0,68	4	31,9	0,8
	2009	68,78	79,01	8	3,23	7	0,6	4	16,4	0,81
	2012	69,52	72,83	7	3,57	5	0,69	5	19,9	0,8
	2016	61,73	66,66	9	4,35	6	0,73	5	19,3	0,8
	2020	67,6	70,37	9	4	10	0,73	5	16,4	0,78
	2023	48,75	55,55	9	6,25	6	0,78	5	34,9	0,73
Average		63,28	68,31	8,33	4,12	6,17	0,7	4,67	23,1	0,79

Fragmentacija partijskog sistema

Da li je došlo vrijeme za razlaz: Cijepa li se Evropa sad?

Bivši članovi SDP-a prelaze u SD

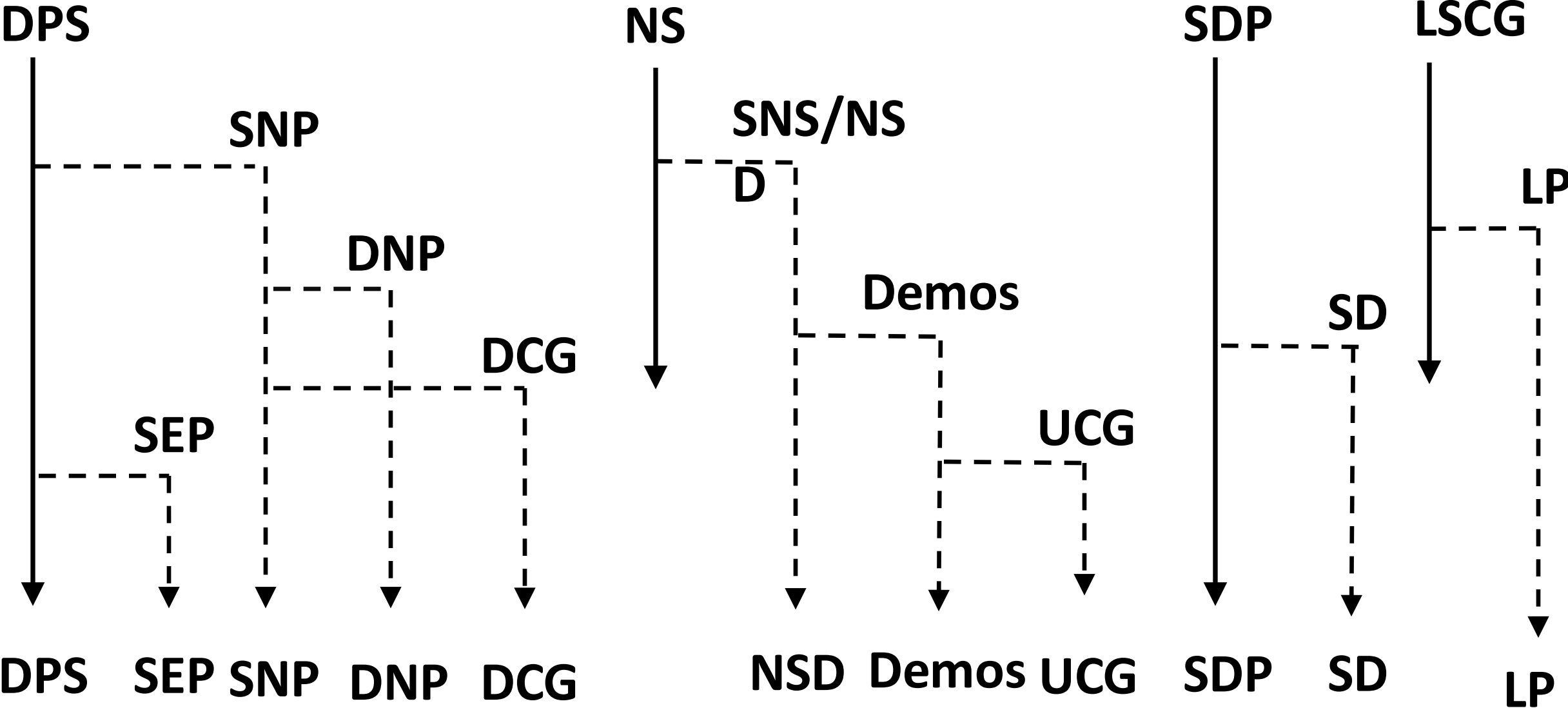
Cijepa li se DPS u januaru?

Cijepa li se i Front?

Danilović napustio Novu

Aleksa Bečić napušta SNP: Ne mogu sa Milićem i Jonicom

Fragmentacija partijskog sistema



Stabilnost i promjena - partijska volatilnost

- **Volatilnost:** procenat birača koji između dva kruga izbora promijeni
 - **Pozitivan efekat:** smjenjivost političkih elita + fokus na uspješnost vladanja
 - **Negativan efekat:** politička nestabilnost + manjak partijske identifikacije
- Problem **mjerenja:**
 - Partije ili koalicije?
 - Volatilnost između **starih** ili **novih** partija?
- **Paradoks Crne Gore** do 2020. - visoka volatilnost sa visokom stabilnošću
 - Volatilnost **između blokova**
 - Volatilnost **unutar blokova**

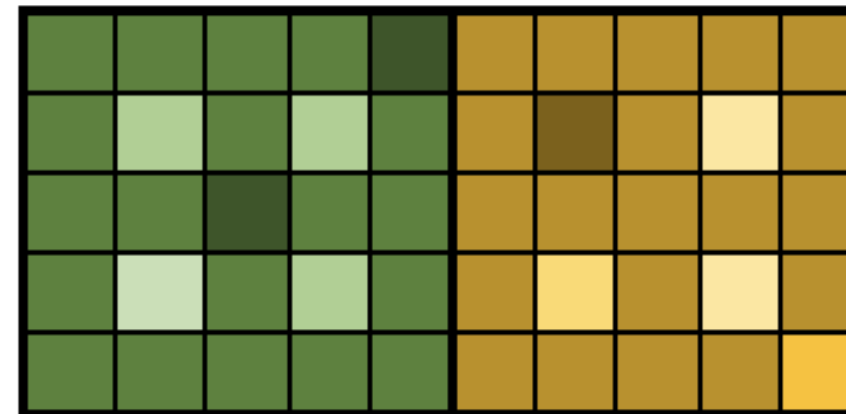
Previranja u opoziciji: Na pomolu veliki odliv birača DPS-a ka SDP-u

Što će Biti sa PES-om?

Tipovi volatilnosti

- Volatilnost **između blokova**: promjena izborne preferencije između partija koje pripadaju različitim
 - **Primjer**: Birač DPS-a na izborima 2020. godine koji je na izborima 2023. godine glasao URA
 - Ozbiljne konsekvence za partijski sistem i institucionalizaciju
- Volatilnost **unutar blokova**: promjena izborne preferencije između partija koje pripadaju istim grupacijama
 - **Primjer**: Birač Demokrata-a na izborima 2020. koji je 2023. glasao ZBCG
 - Veoma ograničene konsekvence za partijski sistem i institucionalizaciju
- **Ključna pitanja**:
 - Koliko blokova ima? Kako određujemo ko je u kojem

Volatilnost unutar blokova



Volatilnost između blokova

